

چینی بگوشیم؟

ویسپوبیش، سال ۱، شماره ۴

تارا نیلی

موسیقی سنتی ایرانی:

موسیقی سنتی ایرانی که با نام موسیقی اصیل، کلاسیک و دستگاهی ایرانی نیز شناخته می‌شود، یک موسیقی غنی و کهن شامل دستگاه‌ها، نغمه‌ها و آوازهاست که از هزاران سال پیش تا امروز، در میان مردم ایران به صورت سینه به سینه در گردش بوده و همچنان نیز باقی مانده است.

آغاز این نوع موسیقی دستگاهی، دستکم به دوران شاهنشاهی ایلامی (۲۵۰۰ تا ۶۴۴ پ.م) بازمی‌گردد و در برخی مَهرها و کتیبه‌های آن دوران، تصاویری از سازها و نوازندگان دیرین برجای مانده است.

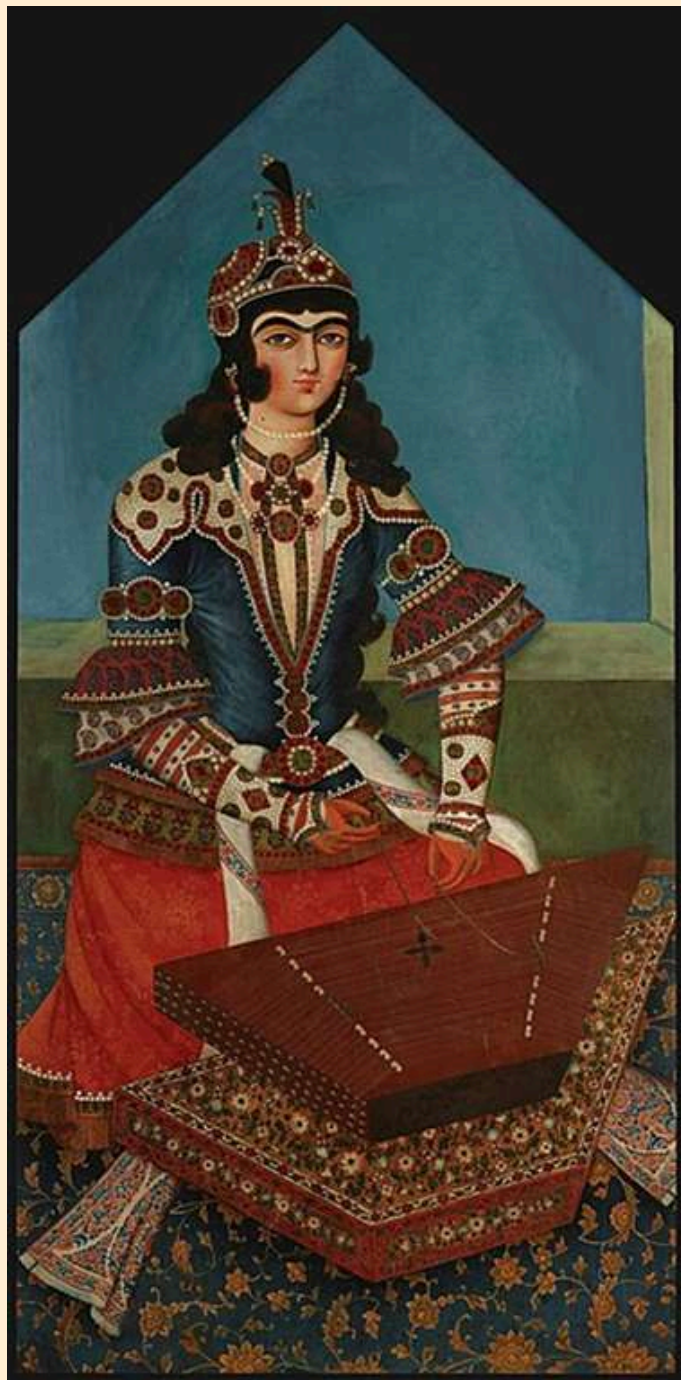

نقش نوازندگان و سازهای ایلامی بر یک مَهر باستانی

در رایج‌ترین تقسیم‌بندی، موسیقی سنتی کنونی ایران را به هفت دستگاه (شور، ماهور، سه‌گانه، چهارگانه، راست‌پنج‌گانه، همایون و نوا) بخش‌بندی می‌کنند که ستارگان پُرفروغ بسیاری، به ساختن بنای فخیم و سر بر آسمان سائیده‌اش کوشیده‌اند.

از باربد (موسیقی‌دان، خواننده و نوازنده‌ی بربت/عود) و نکبسا (موسیقی‌دان و استاد چنگ) در عصر ساسانیان تا فارابی (سده سوم هجری قمری) و رودکی (۳۲۹ ق.ه)، خوارزمی (۳۷۰ ق.ه)، ابوعلی سینا (۳۷۰-۴۲۸ ق.ه)، قطب‌الدین شیرازی (۷۱۰ ق.ه) و... که همگی دانشمند، هنرمند و از موسیقی‌دانان زبردست ایرانی بودند تا شخصیت‌های معاصر و برجسته‌ای که هر یک به نوبه‌ی خود، ستونی از این عمارت عظیم موسیقایی-هستند:

- **میرزا عبدالله فراهانی**
(بنیان‌گذار ردیف‌های نوین در موسیقی سنتی ایران)
- **کلنل علینقی وزیری**
(موسیقی‌دان و استاد تار)
- **حسین تهرانی**
(استاد تنبک)
- **قمرالملوک وزیری**
(بانوی خواننده و پیشکسوت آواز زنان معاصر ایرانی بر صحنه)

بانوی سنتور نواز در عهد قاجار ۱۸۷۰ م

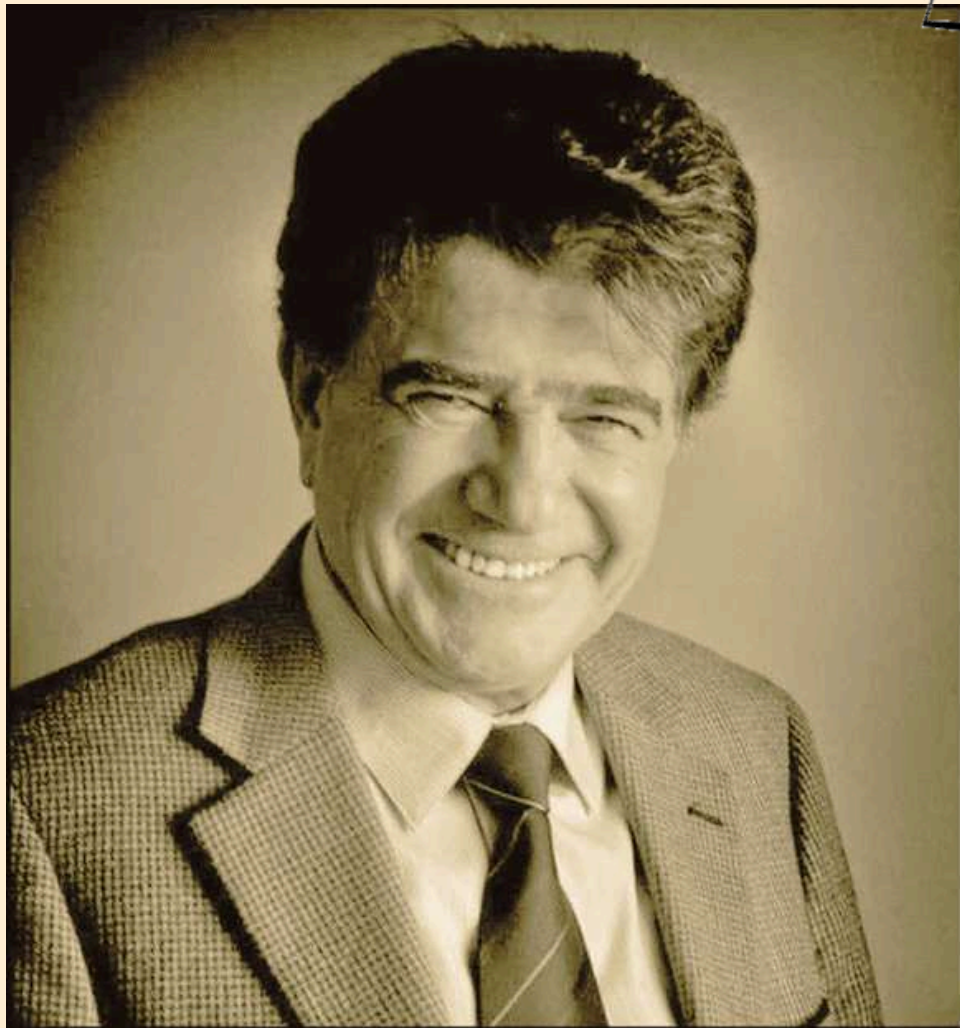
- **جلیل شهناز** (موسیقی‌دان و استاد تار)
- **همایون خرّم** (آهنگ‌ساز و استاد ویولن)
- **حسین علیزاده** (موسیقی‌دان و استاد تار و سه‌تار)
- **جلال ذوالفنون** (آهنگ‌ساز و استاد سه‌تار)
- **پرویز مشکاتیان** (موسیقی‌دان، آهنگ‌ساز و استاد سنتور)
- **کیهان کلهر** (آهنگ‌ساز، استاد کمانچه و برنده جایزه گرمی)

- حسن گسای (موسیقی‌دان و استاد نی)
- اکبر گلپایگانی (مشهور به گلپا - خواننده شهیر)
- رحمت‌الله بدیعی (موسیقی‌دان و استاد کمانچه - دارای مقام درجه یک هنر ایرانی)
- حسین خواجه امیری (مشهور به ایرج - پهلوان آواز سنتی ایرانی)
- فاطمه واعظی (مشهور به پریسا - خواننده و استاد آواز سنتی ایرانی)
- احمد عبادی (فرزند میرزا عبدالله، استاد برجسته سه‌تار)
- فرامرز پایور (موسیقی‌دان و استاد سنتور)
- فرهنگ شریف (نوازنده و استاد بداهه‌نوازی تار)
- غلامحسین بنان (استاد بی‌نظیر آواز ایرانی و نخستین خواننده‌ی سرود ای ایران)
- جلال تاج‌اصفهانی (استاد آواز ایرانی و نخستین خواننده مرغ سحر)
- خانواده‌ی کامکارها (استادان موسیقی کُردی و سازهای ایرانی با عضویت هوشنگ، بیژن، پَشَنگ، قشنگ، آرژنگ، ارسلان، اردوان و...)
- هوشنگ ظریف (موسیقی‌دان و نوازنده تار)
- روح‌الله خالقی (آهنگ‌ساز و نوازنده ویولن)
- محمدرضا لطفی (موسیقی‌دان و استاد تار و سه‌تار)
- علی‌محمد خادم میثاق (موسیقی‌دان و پژوهشگر موسیقی محلی)
- ابوالحسن صبا (موسیقی‌دان و استاد سه‌تار و سنتور)

...9

اما کسی که امروز در میان این همه شخصیت برجسته بیشتر درباره‌اش سخن خواهیم گفت، استاد **محمدرضا شجریان** است. موسیقی‌دان و خواننده‌ی طراز اولی که در میان دوست‌دارانش با عنوان «**خسرو آواز ایران**» شناخته می‌شود و بسیاری از مردمان کوچه و بازار، او را مهم‌ترین چهره‌ی موسیقی سنتی معاصر و از نمادهای مهم فرهنگ و موسیقی ایران‌زمین می‌دانند.

محمد رضا شجریان، ۱ مهر ۱۳۱۹ خورشیدی در مشهد زاده شد. آواز خواندن را از کودکی آغاز کرد و با توجه به استعداد و صدای خوبش، تحت آموزش پدر که قاری قرآن بود، مشغول پرورش صدای خود شد. محمد رضا در سال ۱۳۴۰ با فرخنده گل افشان ازدواج کرد که حاصل آن چهار فرزند به نام‌های فرزانه (راحله)، افسانه، مژگان و همایون شجریان بود؛ همچنین رایان شجریان از ازدواج دوم محمد رضا با کتایون خوانساری، متولد شد.

جوایز و آثار:

از بهترین آثار استاد شجریان می‌توان به این آثار اشاره کرد: دل شیدا - بادِ صبا - مرغ سحر - بهار دلکش - اشک مهتاب - چشم نرگس - آواز دشتی - بار ای بارون - ای مُطرب دل - تفنگت را زمین بگذار (زبان آتش) و... برای همین آثار و یک عمر فعالیت هنری بود که محمدرضا شجریان، جوایز و افتخارات برجسته‌ای را برای هنر و موسیقی ایران کسب کرد: جایزه ویژه‌ی «خداوندگار موسیقی» بنیاد آقاخان، «نشان عالی هنر برای صلح» جشنواره‌ی بین‌المللی هنر برای صلح، نشان شوالیه‌ی لیاقت ملی دولت فرانسه، جایزه‌ی بیتا، جایزه‌ی پیکاسو سازمان یونسکو، نشان موتسارت سازمان یونسکو، نامزدِ دو جایزه‌ی گرمی برای آلبوم‌های فریاد و بی‌تو بسر نمی‌شود و...

محمدرضا شجریان علاوه بر یادگارهای هنری درخشانی که از خود برجا گذاشت، هنرمندی مردمی بود و همواره می‌کوشید به اندازه دانش و بینش خویش، در برابر ستم بایستد. روندی که در یکی دو دهه‌ی آخر عمرش شتاب گرفت و با وجود محرومیت‌های رسمی و ممنوعیت‌هایی که برایش پیش آمد، او هرگز مردم و سرزمینش را نفروخت و همواره در کنار آنها ایستاد.

قطعه‌ی پیشنهادی:

متن شعر «تُفنگت را زمین بگذار!» (زبانِ آتش) اثر فریدون مشیری که محمدرضا شجریان آن را خوانده، چنین است:

«تفنگت را زمین بگذار
که من بیزارم از دیدارِ این خونبارِ ناهنجار
تفنگِ دستِ تو یعنی:
زبانِ آتش و آهن
من اما پیشِ این اهریمنی‌ابزارِ بُنیان‌گن
ندارم جُز زبانِ دل
دلی لبریز از مهر تو
ای با دوستی، دشمن!
زبانِ آتش و آهن
زبانِ خشم و خون‌ریزی است
زبانِ قهر چنگیزی است
بیا بنشین، بگو بشنو سخن، شاید
فروغِ آدمیت، راه در قلبِ تو بگشاید!
برادرِ گر که می‌خوانی مرا، بنشین برادروار
تفنگت را زمین بگذار
تفنگت را زمین بگذار تا از جسمِ تو
این دیوِ انسان‌گُش، بُرون آید!
تو از آئینِ انسانی چه می‌دانی؟
اگر جان را خدا داده‌ست
چرا باید تو بستانی؟
چرا باید که با یک لحظه‌ی غفلت،
این برادر را
به خاک و خون بغلتانی؟!
گرفتم در همه احوال، حق‌گویی و حق‌جویی

و حق با توست!
ولی حق را برادر جان
به زور این زبان نفهم آتشبار
نباید جُست!
اگر این بار شد وجدان خواب آلوده‌ات بیدار،
تفنگت را زمین بگذار
تفنگت را زمین بگذار
تفنگت را زمین بگذار!»

لینک قطعه «تفنگت را زمین بگذار» با صدای استاد محمدرضا شجریان:
<https://www.youtube.com/watch?v=cYdqIq2S9Fo>

پایان

